

בימינו - האם עדיף לסייע בכסף או במזון?

הגאון רבי יצחק זילברשטין שליט"א אמר שממבט ראשון נראה שיש להעדיף מצרכי מזון - שהרי מפורש כאן הגמרא שמעלתה של אשת אבא חילקה היתה גדולה ממנו. והתבאר שהטעם הוא בגלל שכאשר מגיע עני לביתו, אשתו מצויה בבית, וממילא היא נותנת לעני מאכלים, וההנאה שלו מגיעה באופן מיידי, ואילו הוא נותן להם כסף מזומן, והם צריכים ללכת לקנות את האוכל. לפי זה יוצא שגם בשאלתו של ראש הכולל, עדיף לתת לאברכים את מצרכי השבת, ולא את הכסף המזומן. אבל האמת היא שאין המצבים והתקופות דומות - כיון שבימינו יש רבים מבני התורה האברכים שהאוכל היחיד שהם מכניסים לפיהם הוא רק מה שרעייתם מכינה, ורק עליה הם סומכים בכשרות המזון, ואם יביאו להם מאכלים ממקומות אחרים הם לא ישתמשו בהם. לכן עדיף להשקיע בגיוס תרומות כספיות - שיתקבלו בברכה אצל כולם, מאשר במצרכי מזון שלא ברור עד כמה יביאו לבסוף תועלת לאברכים.

אבא חלקיה בר בריה דחוני המעגל הוה, וכי מצטריך עלמא למיטרא הוה משדרי רבנן לגביה, ובעי רחמי ואתי מיטרא וכו', אמר לה לדביתהו ידענא דרבנן משום מיטרא קא אתו ניסק לאיגרא וניבעי וכו', סקו לאיגרא, קם איהו בחדא זיתא ואיהי בחדא זיתא, קדים סלוק ענני מהך זיתא דדביתהו, כי נחית אמר להו אמאי אתו רבנן? וכו', אמרו ליה ידענא דמיטרא מחמת מר הוא דאתא, אלא לימא לן מר הני מילי דתמיהא לן מאי טעמא וכו', ומאי טעמא קדים סלוק ענני מהך זיתא דהוות קיימא דביתהו דמר, לעננא ידיה? משום דאיתתא שכחא בביתא ויהבא ריפתא לענני, ומקרבא הנייתה [ואנא יהיבנא] זוזא ולא מקרבא הנייתה וכו'. [כג.]

אחד מראשי הכוללים הסתפק במקרה שיש לו כח וזמן מוגבל להשקיע בתורם אחד - האם יש להעדיף עשיר שנותן סכום נכבד לכולל? או לפנות אל גביר אחר שמעניק מצרכי מזון בסכום שוה ערך לתורם הראשון?

הגשמים בזכות הכל פיהם של תשב"ר?

היות והעננים שמביאים את המטר נוצרים מאד שעולה מהארץ, וחלק מסוים נוצר גם מהכל פיהם של בני אדם - כשבני אדם מנבלים את פיהם, העננים מורידים גשם שמצמיח מאכלים המטמאים את אוכליהם, ולכן ה' עוצר את השמים, כדי שלא ירדו גשמים רעים. עד שמתעוררים לעשות תשובה, בשעת עצירת גשמים, וכך חוזרים להיות גשמים טובים, וניתן לפתוח את אוצרות השמים. ולפי דבריו יש לבאר ששלחו אל חנן הנחבא דווקא תינוקות של בית רבן - שזה הכל פה שאין בו חטא, ויהבל פיהם הוא סיבה שיהיה גשמי ברכה, ורק מכוחם ובזכותם התפלל על הגשמים!

חנן הנחבא בר ברתיה דחוני המעגל הוה, כי מצטריך עלמא למיטרא הוה משדרי רבנן ינוקי דבי רב לגביה, ונקטי ליה בשיפולי גלימיה, ואמרו ליה אבא אבא, הב לן מיטרא! אמר לפני הקב"ה: רבש"ע עשה בשביל אלו שאין מכירין בין אבא דיהיב מיטרא, לאבא דלא יהיב מיטרא. [כג:] צריך להבין מדוע שלחו אליו דווקא תינוקות של בית רבן - ולא פנו אליו בעצמם שיתפלל עבורם? **הגאון רבי משה נתן יונגרייז זצוק"ל** מבאר את הענין ע"פ ההסבר של **החתם סופר** [דרשות ח"ב שע"ו] על עצירת גשמים.

מה המסר של המופתים המופלאים?

במעשים אלו שזור מסר נוסף - לקבל מושגים מהו 'אדם השלם' שכל הבריאה כפופה אליו! כמבואר בברכות [ו: א"ר אלעזר אמר הקב"ה כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל זה וכו'. ההסבר הוא עמוק יותר - אם נחשוב על כך נבין שהסיפורים האלו לא חריגים, לא מדובר בייחוס מיוחד שמוענק למקורבים לקב"ה, אלא שכך נברא העולם - להשתעבד לאדם השלם! אנחנו מורגלים לראות את הטבע כעובדה קיימת - וכל שינוי מפליא אותנו, אבל מי שזכה להיות דבוק בה' באמת - חי עם ההכרה והתחושה שהכל מתקיים במאמרו ית', אצלו פשוט שמי שאמר לשמן וידלוק הוא יאמר לחומץ וידלוק. צריך לדעת שגם אם אנו לא מסוגלים להגיע אל מדרגתם העצומה של גדולי עולם אלו - אבל אין לנו פטור מלהשקיע להתאמץ ולעבוד על התחזקות באמונה. כמסופר על **הגר"א** שבא מומר אחד למקום שבו הוא התארח, הגר"א ציוה לא לתת למומר לשתות בלי ברכה, והמומר טען שהוא פטור, כיוון שמילא כפר בעיקר. ענה הגר"א ואמר לו: שוטה וכסיל, הכפירה לא תועיל לך כלום להפטר אפילו מדקדוק מצוה קטנה, והרי אתה עתיד להיענש כישראל גמור! כך גם אנו - אין לנו פטור גורף מכל מה שהתייאשו להשיג, אלא מוטל עלינו לאזור כוחות, ולראות איך להתחזק כפי כוחותינו, ולחזק את כל סביבותינו בידיעת הבורא, ובאמונה שלמה.

אמר רב יהודה אמר רב בכל יום ויום בת קול יוצאת ואומרת כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני וחנינא בני דיו בקב חרובים מע"ש לע"ש, הוה רגילא דביתהו למיחמא תנורא כל מעלי דשבתא ושדייא אקטרתא משום כיסופא וכו', תנא אף היא להביא מרדה נכנסה מפני שמלומדת בנסים, אמרה ליה דביתהו עד אימת ניזיל ונצטער כולי האי? אמר לה מאי נעביד בעי רחמי דניתבו לך מידי בעא רחמי יצתה כמין פיסת יד ויהבו ליה וכו', תנא גדול היה נס אחרון יותר מן הראשון וכו', חד בי שמשי חזייה לברתיה דהוות עציבא וכו', אמר לה בתי מאי איכפת לך? מי שאמר לשמן וידלוק הוא יאמר לחומץ וידלוק וכו', הוה ליה ההיא שיבתא דקא בניא ביתא וכו', אמר איכו נימטו כשוריק תנא הגיעו עד שיצאו אמה לכאן וכו'. [כה.]

מסופר כאן על ניסים מופלאים שנעשו לרבי חנינא בן דוסא, ויש להבין מה מלמדים אותנו הסיפורים הללו? הרי מדובר בדרגה מאוד גבוהה - שלא כל אחד מסוגל להגיע אליה? אומר **מרן הגראי"ל שטינמן זצוק"ל** שאנו שואבים ממעשים כאלו חיזוק בהשגחה פרטית - לדעת מי בורא ומנהיג את הברירה, ומי אומר לשמן וידלוק. אמנם ניתן לראות את מעשי ה', ולהתפעל גם מכל מעשי בראשית, אבל ההרגל מכהה את הרגשות, ושינוי מיוחד מחדד את המבט.

מי רגוע שמגיע לו שולחן בגן עדן?

מהשולחן שיאכלו בו לעתיד לבוא, וכך היה. האישה המוטרדת ביקשה מבעלה שיכנס אל **מרן הגראי"ל שטינמן זצוק"ל** ויספר לו את החשש המנקר בליבה, ושאל כדת מה לעשות? לשמע השאלה, גיחך מרן, והגיב: 'הרי אני כבן תשעים שנה, ואני רועד מהגיהנום שמחכה לי! כל עמלי אינו אלא בכדי להשתדל שיהיה לי לעתיד לבוא פחות גיהנום... וכאן, עומדת אישה רגועה לגמרי... ברור לה - שהגיהנום אינו מצפה לה... ברור לה שהיא תגיע לכן עדן... השאלה היחידה שמטרידה אותה הינה כמה רגליים יהיו לשולחן שלה בגן עדן!'. הגר"ש הוסיף ודיבר על כך שלאחר אסונות גדולים אנשים שואלים למה ה' עשה לנו זאת? כאילו שכולם מושלמים בכל מה שצריך, רק צריך למצוא איזה עוון נסתר, לעורר אותנו ו'לזעוק' עליו... במקום להתחזק בכל חלקי החיים שצריכים חיזוק.

אמרה ליה דביתהו עד אימת ניזיל ונצטער כולי האי? אמר לה מאי נעביד? בעי רחמי דניתבו לך מידי, בעא רחמי יצתה כמין פיסת יד ויהבו ליה חד כרעא דפתורא דדהבא, (חזאי) בחלמא עתידי צדיקי דאכלי אפתורא דדהבא דאית ליה תלת כרעי (ואת) אוכלת אפתורא דתרי כרעי (אמרה ליה) ניחא לך דמיכל אכלי כולי עלמא אפתורא דמשלם ואנן אפתורא דמחסר אמרה ליה ומאי נעביד? בעי רחמי דנשקלינהו מינד, בעי רחמי, ושקלוהו. [כה].

הגאון רבי שלמה קניבסקי שליט"א מספר על אברך שרעייתו היתה מוטרדת שמא קיבלה עולמה בחייה כיוון שלאחרונה - הם החליפו את המטבח בביתם, במטבח חדיש ויפה.

את חששותיה, ביססה רעייתו של האברך על המעשה המובא כאן, ברעייתו של רבי חנינא בן דוסא שביקשה מבעלה הגדול שיעתיר לפני היושב במרומים שיטול בחזרה את רגל הזהב שקיבלו

'מעביר על מידותיו' - זו לא גדלות?

פעולה היתה שקולה ומדודה במאזני השכל הישר שמבוסס על עשית רצון ה' כמבואר בתורה הקדושה. קפדנותו הידועה של שמאי - באה לאחר שיקול דעת מעמיק, והבנה שכך הוא רצון הבורא יתברך, כך גם מידותיהם השונות של ר"א ור"ע התבססו על הבנה שונה בדעת התורה. כך שבאמת 'אין זה גדול מזה', כי כל אחד קיים את רצון ה' בשלמות כנדרש ממנו לפי רוחב דעתו, ואין על מי מהם תביעה שינהג אחרת.

הסיבה שדווקא רבי עקיבא נענה - היא מפני שיש בדין שמים מהלך של 'מידה כנגד מידה', זה שמעביר על מדותיו נוהגים איתו במידת הרחמים, יותר מזה שאינו מעביר על מדותיו, אבל לא מצד שכר ועונש - אלא שכך הוא דין שמים.

שוב מעשה בר' אליעזר שירד לפני התיבה ואמר עשרים וארבע ברכות ולא נענה ירד רבי עקיבא אחריו ואמר אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה אבינו מלכנו למענך רחם עלינו וירדו גשמים הווי מרנני רבנן יצתה בת קול ואמרה לא מפני שזה גדול מזה אלא שזה מעביר על מדותיו וזה אינו מעביר על מדותיו. [כה:]

יש להבין מדוע הבת קול אמרה שהם שווים, הרי העובדה שר' עקיבא 'מעביר על מידותיו' זה בעצמו מעלה גדולה, ומהבחינה הזאת הוא יותר גדול לכאורה מר"א?

מסביר **הגאון רבי ישראל סלנטר זצוק"ל** שההנהגה של אדירי האומא לא נבעה מטבעים והרגלים שנתקבעו אצלם, אלא כל

מה חושב העשיר שמשיב את פני העני ריקם?

אם היה ברור לאדם שאין לפני זה למי לפנות, והוא עלול חלילה למות מרעב, רק רוצח ואכזר גמור היה משיב את פניו ריקם! כך גם בענין התפילה לקב"ה - כשאדם בא ונופל לפניו ית' בטענה ברורה, שירחם עליו כי אין לו מישוהו אחר לפנות אליו, ואם הקב"ה לא ירחם עליו הרי יישאר במחסורו לעולם, מיד הקב"ה ירחם עליו וימלא מחסורו.

בפשטות, זו גם היתה תפילתו הנוראה של חוני המעגל שעג עוגה, ונשבע שאינו זז 'עד שתרחם על בניך' - לקבוע בשבועה שאינו סומך אלא ישועת ה' בלבד, וממילא ריחמו עליהם מן השמים.

אגב, מן הענין להביא את דבריו של **הגאון רבי יהודה אריה רפפורט שליט"א** שהעיר על כך שמכל מעשיו הגדולים של חוני נקבע שמו - דווקא על שם המעשה הזה, שהציל את הרבים מעצירת הגשמים - 'חוני המעגל', כי מעשי הטבה וחסד נקבעים לדורות!

ת"ר פעם אחת יצא רוב אדר ולא ירדו גשמים, שלחו לחוני המעגל התפלל וירדו גשמים, התפלל ולא ירדו גשמים, עג עוגה ועמד בתוכה וכו' אמר לפניו רבונו של עולם בניך שמו פניהם עלי שאני כבן בית לפניך, נשבע אני בשמך הגדול שאיני זז מכאן עד שתרחם על בניך. [יט.]

מדוע חוני המעגל היה צריך לחוג עוגה - ולא נענה בתפילה הראשונה שהתפלל כרגיל במקומו הקבוע?

הגאון רבי שמשון דוד פינקוס זצוק"ל מסביר שבפעולה הזו הוא בא לבטא את התלות המלאה שלו בבורא העולם. הנה כשעני מתדפק על פתחו של עשיר גדול, והלה פוטר אותו בדבר מועט - אם נתבונן מעט, מה חושב העשיר לעצמו? ודאי שלא אומר 'לא אכפת לי שהוא ימות', אלא שהוא מרגיע את עצמו, וטוען 'הוא יסתדר כבר בלעדי' - ו'מה פתאום הוא בא דוקא אלי? שילך לאחרים'.

כשמדובר על סכנת חיים - מותר להפציר בתפילה ללא חשש מעיון תפילה!

הצבור ולא ירדו גשמים, ומיצו את הלכות תענית, וכשהחילו הצבור לצאת אמר להם 'תקנתם קברים לעצמכם?' כלומר הרי אין לנו סיכוי לחיות כך - ממילא אין אפשרות לחדול מלהעתיר! והסביר ששמעון בן שטח לא התרעם על חוני המעגל בגלל שביטל את עצירת הגשמים - אלא רק על שהמשיך לבקש באותה הצורה גם אחרי שחלפה הסכנה, והחלו לרדת גשמים, כשרצה שהם יהיו גשמי ברכה.

על הקלה מעבודת הפרך אולי שייך לחשוש מעיון תפילה, אבל כשהמפקד האשמדאי מכריז שהוא חפץ לחסל את הגטו - אנחנו שרויים בסכנת חיים, וחייבים לקרוע שחקים בתחנונים.

שלח לו שמעון בן שטח אלמלא חוני אתה גוזרני עליך נידוי וכו', אבל מה אעשה לך שאתה מתחטא לפני המקום ועושה לך רצונך כבן שמתחטא על אביו, ועושה לו רצונו, ואומר לו אבא הוליכני לרחצני בחמין, שטפני בצונן, תן לי אגוזים שקדים אפרסקים ורמונים, ונותן לו. [כג.]

יש להבין מדוע גער בו שמעון בן שטח - הרי היה זה מצב של פיקוח נפש, וחוני היה מחויב לעשות ככל יכולתו להציל את כלל ישראל?

הגאון רבי ניסן גולדברג שליט"א סיפר בשם חמיו **הגאון רבי יצחק אלחנן גיברלטר זצוק"ל** שבימי האימה כשהתפלל בראש השנה - שמע את שיחתו של **הגאון רבי משה סקרוטי הי"ד** חתנו של **הגרמ"מ עפשטיין זצוק"ל**.

שדיבר על חובת התפילה בשעה נוראה שכזו, ואמר שכאשר מדובר על סכנת חיים - מותר להפציר בתפילה ללא חשש מעיון תפילה. כמבואר במעשה ברבי אליעזר שיגזר שלש עשרה תעניות על

לתגובות הערות והארות וכן לקבלת הגיליון במייל
ניתן לפנות לכתובת: peninim88@gmail.com
הפנינים מלוקטים ונערכים בשינויי עריכה וקיצור נדרשים